Organ for SOR

Rapport

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO

Nr. 6 1991 37. årg.

SOR prioriterer nærmiljøtiltak

Møte med organisasjonene:
"Din nye nabo"-kampanje i Bærum

Med reformen:
Styrket spesialisttjeneste!

Psykiatrien og psykisk utviklingshemmede:
– En grå flekk på kartet!

SAMORDNINGSRÅDET – Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

ISSN 0802-2224

Rapport

Utgiver: SAMORDNINGSRÅDET – Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

Leder: Orvar Thorsrud, Lyngv. 8, 2312 Ottestad, tlf. 065/76 675

Sekretær: Tormod Mjaaseth, Hamreheia 17, 4631 Kristiansand S., tlf. 042/94 170

Redaktør: ÅSE STAUDE

Bladet kommer ut med
6 nummer i året.
abonnementspris kr. 80,– pr. år.
løssalgspris kr. 15,– pr. nr.

ABONNEMENT/ADRESSE-FORANDRINGER:
Forretningsfører **Alf Skansen**
Teglvegen 2, 2312 Ottestad
Tlf.: 065/77 151 el. 064/22 000
Bankgiro: 1813.10.53580
Postgiro: 5 09 47 35

ANNONSER:
RAPPORT
Postboks 98, 3570 Ål
Tlf.: 067/81 694
Bankgiro: 2320.07.17384

MANUSKRIPTER
sendes redaktør **Åse Staude**
Homans vei 18, 1310 Blommenholm
Tlf.: 02/54 14 21

SOR's Forskningsfond:
Gunnar Brekke
Haukelandsbakken 2
5009 Bergen
Tlf. 05/20 02 30

I DETTE NUMMER:

Når SOR feirer bursdag ..... s. 181
SOR 40 år:
SOR prioriterer nærmiljøtiltak ..... s. 182
Prolog ved SOR's
40-årsjubileum ..... s. 184
"Din nye nabo":
Frivillige organisasjoner
mobiliseres og utfordres ..... s. 186
Møte med organisasjonene:
"Din nye nabo"-kampanje
i Bærum ..... s. 188
Statlige forventninger etter HVPU:
Bløte brenser og bred
faglig tilnærming ..... s. 191
Med reformen:
Styrket spesialisttjeneste! ..... s. 194
Psykiatrien og psykisk utviklingshemmede:
En grå flekk på kartet! ..... s. 196
Brukerbetraktniger om
spesialisttjenesten ..... s. 199
PP-tjenesten/reformen:
Hva gjør PP-tjenesten overfor
voksne med psykisk
utviklingshemming? ..... s. 201
Nordisk NFPU:
Skritt på veien til
selvstendig liv ..... s. 203
"Kultur for alle" ..... s. 205
Nye bøker ..... s. 206

Når SOR feirer bursdag . . .

Det var en høyst oppegående 40-åring som arrangerte Jubileumskonferanse for medlemsorganisasjonene m.fl. og samlet fullt hus på Mastemyr i november. Som seg hør og bør i jubileumsåret ble SORs virksomhet gjennom 40 år markert med en historisk gjennomgang: SORs rolle i forhold til samfunnsutviklingen, SOR som pioneren, initiativtageren, drivkraften og opinionsdanneren. SOR har i jubileumsåret over en million medlemmer under sin "paraply". En Jubileumsberetning er forøvrig ført i pennen av Gunnar Brekke og Orvar Thorsrud, og denne vil i sin endelige form bli presentert etter Representantskapets godkjenning (mer om denne o.a. temaer på konferansen kommer i neste nummer av "Rapport".).

Ved 40-årsjubiléet er det *nærmiljøet* som står i fokus, og SOR samlet altså sine tropper for å styrke beredskapen til viktige oppgaver framover. Reformen for mennesker med psykisk utvikling vil føre til større medvirkning av psykisk utviklingshemmede på gater og streder, i konserthuset, i menighetsliv, arbeidsliv, idrettsliv m.m.m. De skal bli aktive deltakere. De vil angå oss på en annen måte enn før. Reformen må føre til større bevissthet om å være solidariske som enkeltperson og i organisasjonssammenheng!

Statssekretær i Sosialdepartementet, Bjørn Martin Aasen, sa det slik bl.a. i sin hilsningstale:"SOR har gjort mye for å skape forståelse for psykisk utviklingshemming og for å styrke det faglige miljø. Regjeringen ser på dette arbeidet som et betydningsfullt bidrag til å styrke og differensiere tilbudet til en stor gruppe mennesker og håper på nye gode år med SOR/organisasjonene med sikte på at reformen skal lykkes"

åst -

SOR 40 år:

SOR prioriterer nærmiljøtiltak

– Det er en nødvendig oppgave å sørge for at mennesker med psykisk utviklingshemming har et nærmiljø de føler seg hjemme i og et støtteapparat som gjør at de ikke blir ensomme. Nærmiljøtiltak vil stå i fokus for SORs interesse i årene som kommer, sier leder i SOR, *Orvar Thorsrud*, i dette "jubileumsintervjuet".

– Frivillig innsats gir samfunnskvalitet, slår SOR-lederen fast. – Organisasjoner med sosialpolitisk engasjement er et viktig supplement til offentlige forpliktelser. Gjennomføring av reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming er en samfunnsprosess med nye utfordringer, også for de frivillige organisasjoner. Vi må møte reformen med en forsterket innsats i nærmiljøet, gi muligheter til deltakelse og opplevelse av fellesskap og tilhørighet. SOR vil som paraplyorganisasjon samarbeide med sine tilsluttede lag og foreninger/organisasjoner i tiden framover for å aktivisere nærmiljøet.

Selv har rektor ved Åkershagan skole, Orvar Thorsrud, vært leder av SOR siden 1984, men knyttet til Rådet siden tidlig på 70-tallet med ulike verv (bl.a. leder av Pedagogisk utvalg og medlem av det såkalte Thorsrud-utvalget som utredet bestyrernes rolle i forhold til rektorenes på institusjoner for psykisk utviklingshemmede. I god SOR-tradisjon gjorde utvalget ferdig et arbeid som Grunnskolerådet videreførte: SOR startet – det offentlige overtok).

Gjennomføring av reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming gir nye utfordringer også til frivillige organisasjoner, sier SOR-leder Orvar Thorsrud.

VARIGE RESULTATER

– Si litt om SORs betydning i forhold til samfunnsutviklingen!

– SOR har vært en pådriver av en rekke tiltak som har gitt resultater: SOR var en pådriver sammen med STUI når det gjaldt idrett for funksjonshemmede (nåværende UI). SOR reiste spørsmål om retten til grunnskoleopplæring i skoleverkets regi for psykisk utviklingshemmede i institusjon, for arbeidstrening, oppretting av daghjem, utdanning og faglig utvikling av pleiepersonell, forskning m.m.

– Hvordan vil SOR være på banen i årene som kommer?

– SOR ser det som en sentral oppgave å mobilisere personlig engasjement når det gjelder å sikre og trygge et sosialt nettverk for mennesker med psykisk utviklingshemming. 90-årene vil kreve en styrket, aktuell beredskap av frivillige tjenester. Dette kan bl.a. gjøres ved å formidle kunnskaper om gruppen. SOR vil utvikle en rådgivningstjeneste i forhold til medlemsorganisasjonene, drive opplysningsvirksomhet gjennom kurs, konferanser og ikke minst gjennom dette tidsskriftet.

PROLOG VED SAMORDNINGSRÅDETS 40-ÅRSFEST

Det er det beste
å samordne de mange geile heste
slik at de trekker godt sammen.
Amen.
Den norske karikatur
den råder helst seg selv
og ser sin egen navle som
all verdens positur.
Men alt som viktig er,
det som skal skje av dåd
i gjerning og i råd
det krever at man er
i fellesskap med mange -
de tykke og de lange
de kloke og de dumme
og de med mynt i lomme
og de som intet annet har
enn kraft og saft og driv.

Å ordne sammen var parolen
den gang i femtien.
Det som var spredt og for seg selv
en liten bortgjemt bekk,
det skulle samles til en elv
med bærekraft og driv
og feie motstand vekk
for en idé, en stor visjon
at alle mennesker her på jord
er brødre og av like verd
én rettighetsnasjon.
Om du i samfunnet er Up
eller en av dem som kalles Down
så er det ikke dermed gitt
at en av dem skal være klovn.

Hva har denne ordning sammen
ført med seg av lyst og gammen?
Først støttet SOR et byggeri
av saler, hus og alt i ett.
Så var SOR med og rev det ned
og strødde dem som samlet var
i tun og heim og hus
tilbake til en barndomsdal
som kanskje ikke lenger var
eller helt var lagt i grus.

Ja, SOR har vært på godt og ondt
en del av livet selv.
Det har vært med og gjort sin dont
blant "raddiser" og "stabber"
og gjort en rekke tabber
og fått en mengde slag.
Men det var nettopp tingen:
Å stå i livets blæst
så saken kunne føres
og saken kunne høres
helt frem til Kongens bord.

Derfor er jubilantens liv
for kroket elv å regne
med retning alle vegne,
men med en klar beskjed:
De mange engasjerte
og noen relegerte
fikk komme fritt til orde
i tale-skrivekoret.

Så gled deg, jubilant.
Ditt verk er en prosess
som gav, som gir og give skal
et korrektiv,
et perspektiv,
et menneskesyn til mers!

Hva mere kan du ønske deg
enn å bli førti år?
Og feires av de kvinner – menn
som bar deg da og gjør det nå.

Så dermed, gjester, opp å stå.

Og skål for jubianten her
som står deg selv så meget nær.
Ja, nettopp, skålen for deg selv,
for det du gjorde, sa og gav
for saken gjennom mange år.
Om det ble glemt i forigårs
det huskes nettopp her i dag.

Kjell-Henrik Henriksen.

DIN NYE NABO

En bedre hverdag
for psykisk utviklingshemmede

Frivillige organisasjoner mobiliseres og utfordres

"Særomsorgen er nedlagt. Alle har samme krav på å få være vanlig borger i et åpent fellesskap". Holdningskampanjen "DIN NYE NABO", som skal videreføre publikumsinformasjonen om reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming, er nå i gang med løfter om betydelige midler til fritidsaktiviteter. Frivillige organisasjoner vil spille en sentral rolle.

– Vi må ha to kamper samtidig: Vi må kjempe for det å være fri, men også for retten til å være sammen, sa Bjarne Andreassen fra Emma Hjorths Hjem bl.a. i sin prolog, framført av "Terje prest" (institusjonsprest Terje Auli). Pressekorpset ble også presentert for en annen av våre nye naboer, Nils Lerstad, som dro i gang pressekonferansen med "Nidelven" på munnspill.

– Vi må få lov til å være oss selv, sier Bjarne Andreassen i samtale med statssekretær Bjørn Martin Aasen i Sosialdepartementet.

FRITIDEN I FOKUS

Mennesker med psykisk utviklingshemming skal føle seg velkommen og bli en naturlig del av sitt nærmiljø. Dette er målet for kampanjen, regissert av Sosialdepartementet, Kommunenes Sentralforbund og Statens informasjonstjeneste.

En bedre hverdag omfatter mer enn boliger. Nå er det fritidssysler, fysisk tilretteleging og transporttjenesten som skal bygges opp. Kulturtiltak er prioritert område som vil få betydelige midler, røpet avdelingsdirektør i Kulturdepartementet, Grete Komissar på pressekonferansen.

KOMMUNENE ANBEFALES Å SAMARBEIDE MED FRIVILLIGE ORGANISASJONER

Frivillige organisasjoner vil få en sentral rolle i forbindelse med fritidsaktiviteter. Medspillere i forbindelse med planlegging av kampanjen har vært Norges Sang og Musikkråd, Norges Idrettsforbund, Norsk Amatørråd, Voksenopplæringsforbundet og Landsrådet for Norske Ungdomsorganisasjoner. Nå er målet å mobilisere andre organisasjoner som kan tenke kreativt og komme med konkrete forslag. I 1. kampanjeuke ble alle kommuner i landet anbefalt å etablere samarbeid med lokale lag og foreninger om kultur- og fritidstilbud.

Holdningskampanjen vil fortsette fram til sommeren med ulike virkemidler: kampanjeinformasjon, selvklebende merker, annonser, videoinnslag i NRK, TV-program om reformen m.m. Men minst like viktig er hvordan aksjonen følges opp i kommunene.

DIN NYE NABO

En bedre hverdag
for psykisk utviklingshemmede

Møte med organisasjonene:

"DIN NYE NABO"-kampanje i Bærum

– Vi har en visjon om at alle innbyggere i Bærum skal få fritidsmuligheter preget av mangfold, livsutfoldelse og opplevelser. Generelle tilbud må nå fram til alle uten hensyn til evner, sosial bakgrunn og alder, sa reformkoordinator *Bodil Riisberg* i kommunalavdelingen for kultur, kirke og fritid. Kommunens strategi for årene som kommer går ut på å bedre tilgjengeligheten, tilpasse tilbudene og aktivt bruke kommunale tilskuddsordninger til å integrere mennesker med psykisk utviklingshemming. Men kommunen trenger hjelp, og rundt bordet satt en rekke innbudte representanter fra frivillige organisasjoner. Målet for møtet var å komme fram til konstruktive forslag og håp om bindende avtaler.

Kommunen har 350 innbyggere med psykisk utviklingshemming. 125 bor hjemme, resten stort sett i egne boliger/gruppeboliger. 100 personer under 20 år har relativt gode fritidstilbud. De unge har bl.a. Klubben, en kommunal fritidsklubb, men en stor gruppe mellom 40–60 år er forsømt og trenger ulike fritidstilbud.

TILSKUDDSORDNINGER

– Om organisasjonene viser velvil-

Hva kan Kiwanis bidra med? Menighetspleien? Seilerforeningen? Kan Bob- og Akeklubben arrangere helgetur? Kan idrettslaget Jardar bygge opp et håndballag? Kan organisasjonene tilby, eventuelt selge transporttjenester til kommunen?

Det dreier seg om fritidsaktiviteter for og med mennesker med psykisk utviklingshemming. "Våre nye naboer". I Bærum møttes kommunens folk og inviterte frivillige organisasjoner ansikt til ansikt. Organisasjonene er positive, men usikre. Framfor alt trengs informasjon og erfaring.

je, skal de ikke belastes økonomisk. Kommunen kan strekke seg ganske langt, antydet fullmektig i tiltak for funksjonshemmede, *Anne Landgraff.*

Idrettsorganisasjonene og friluftsorganisasjonene ble oppfordret til å søke om kommunale tilskuddsordninger. Park- og idrettsvesenet kan kontaktes, de har bl.a. midler til "helsetiltak" som er fleksible med hensyn til søknad. Akershus Idrettskrets har også midler til "gruppeprosjekter".

OPPGAVER

Norges Idrettsforbunds utvalg, Idrett for psykisk utviklingshemmede (IPU) har utviklet modeller for idrettslige aktiviteter som er overførbare til andre fritidsaktiviteter.

Bruk av støttekontakter har økt kolossalt, og Landgraff lanserte fritidsassistenter som en mer konstruktiv ordning for høytfungerende. Dette kan være en oppgave å organisere for frivillige organisasjoner. Eksempelvis kan en fritidsassistent hjelpe fire som ønsker å komme i svømmehallen sammen med Bærumssvømmerne. Dette er bedre utnytting av ressursene og gjør nettverket rundt den enkelte mindre sårbar.

Mange organisasjoner har tiltak

som ikke er konkurransepregede, men dess mer velegnet for denne gruppen (fiskeforeninger, turmarsjforbund o.a.) Organisasjonene kan også etablere egne tiltak for psykisk utviklingshemmede i klubbene ved siden av de ordinære. Også dette skaper tilhørighet og delaktighet i nærsamfunnet.

TREFFSTED

I løpet av høsten sal Bærum kommune opprette treffsted for støttekontakter og brukere. Treffstedet kan også fungere som kontaktsenter for frivillige organisasjoner, et felles knutepunkt som kan koordinere behov og tilbud, med oppslagstavle om utflukter, helgeturer, instruktørkurs m.m.m.

HVORDAN KOMME VIDERE?

Bærum kommune har opprettet frivillighetssentral som ennå ikke er kommet i drift. Forsamlingen rundt bordet var åpen og positiv med vilje til å gjøre noe for og med psykisk utviklingshemmede. Men organisasjonene trenger støtte i startfasen. Usikkerheten rår.

Transporttjenesten er et problem som kjent. Men kommunen har fire minibusser som kan disponeres på kveldstid av organisasjonene. En oppgave for Kiwanis?

Både Ungdommens Røde Kors, Bob- og Akeklubben og Trekkhundklubben stilte seg positive til organiserte helgeturer. Idrettslaget Jardar påpekte problemer med idrettshaller, men var ellers positive til idrettsaktiviteter. Bærum Seilforening har turer med havseilere og overnatting i havn som vil passe for noen i sommerhalvåret, supplert med kurs vinterstid. Idrettslaget "Vi Vil" kan utvide medlemsmassen. Menighetspleien var åpen for kulturaktiviteter. Turmarsjforbundet har medlemmer i alle aldre og alle grupper.

– Vi skal legge forholdene tilrette, lovet kommunens folk, – og oppfordret forsamlingen til også å tenke på de svakeste. Og for all del: gjør dem ikke til maskotter!

Men partene vil trolig møtes igjen.

Fortsettelse følger!

Statlige forventninger etter HVPU:

BLØTE GRENSER OG BRED FAGLIG TILNÆRMING

Det stilles større krav til samarbeide mellom forvaltningsnivåene enn før. Staten har forventninger om bløte grenser og bred faglig tilnærming mellom den fylkeskommunale spesialisthelsetjenesten og det kommunale tjenesteapparatet.

BEHOV FOR SPESIALISTTJENESTER GROVT UNDERVURDERT

– Vi har mye nybrottsarbeid å gjøre før vi får en godt fundamentert, klart profilert og aktivt kommuneorientert spesialisthelsetjeneste for psykisk utviklingshemmede, slo byråsjef i Sosialdepartementet, *Heidi Langaas* fast på SOR-konferanse på Hamar.

Hun dvelte ved organisasjonsløsninger og behovet for konstruktive samarbeidsformer i forbindelse med reformarbeidet. Bl.a. er behovet for spesialisthelsetjenester grovt under-

– En stor og hjelpeløs gruppe er avhengig av at forvaltningsnivåene evner å dele ansvaret og finne gode samarbeidsløsninger, sier byråsjef Heidi Langaas.

vurdert. Det er all grunn til å stille spørsmål om staten la tilrette for en reform for de bestfungerende og om de svakeste bare ville få status quo i kvaliteten på tilbud, eller i verste fall ingen spesialistbistand overhodet.

15 fylkeskommuner har imidlertid så langt gjort bindende vedtak i politiske organer om utforming av spesialisthelsetjenestene (fire gjenstår)

Habiliteringsteam kommer trolig til å finnes i alle fylkeskommuner, men i ulik form og med ulik faglig og administrativ forankring. Noen har knyttet faglig tunge kompetansesentra til den øvrige spesialisthelsetjenesten, andre har valgt desentraliserte systemer. Noen har fellesteam for voksne og barn, men de fleste har en klar oppdeling med egen voksen- og barnehabiliteringstjeneste. Mens enkelte fylker har egen sengeavdeling for psykisk utviklingshemmede med atferdsavvik (knyttet til psykiatriske sykehus), skiller andre klart mellom habilitering og psykiatri.

Hvor mange behandlingsplasser som trengs for psykisk utviklingshemmede med atferdsproblemer, gjenstår å se, bl.a. avhengig av hvor godt tilbudene i 1. linjetjenesen blir utbygget. Mye avhenger av kommunens egen evne til å håndtere problemene.

"HALVANNENLINJE-TJENESTE"

– Flere fylkeskommuner har holdt av midler til samarbeidstiltak med kommunene, eller lagt inn som rettesnor at fylkeskommunalt fagpersonale går inn i kommunale tiltak som midlertidig forsterkning når dette er påkrevet. Her ser vi kanskje de første konturene av en halvannenlinje-tjeneste som vi også trenger å vinne erfaring med, sa byråsjefen.

MED STORE OG SAMMENSATTE BEHOV

Mennesker med sammensatte funksjonsvansker kan aldri samles på ett forvaltningsnivå. De trenger innsats over lang tid både fra primærhelsetjenesten og fylkeshelsetjenesten. Kanskje hele livet. En stor og hjelpeløs gruppe er avhengig av at forvaltningsnivåene evner å dele ansvaret og finne gode samarbeidsformer.

NOVELLESAMLING

Situasjonen så langt er broget. Langaas sammenlignet den med en novellesamling: Vi har historien om de nådeløse økonomiforvalterne. Om fortvilte foreldre som ikke finner fram i systemet med titalls adresser for ansvar og oppgaver. Vi har også gode historier om fylkeskommuner som aktivt tilrettelegger en brukerorientert spesialishelsetjeneste. Om fagfolk som strekker seg ut over eget fagmiljø og søker ny forståelse og nye samarbeidspartnere. Vi ser også eksempler på en spesialisttjeneste som spiller på bortebane der den psykisk utviklingshemmede lever og bor, enten det er i avviklingsinstitusjon, i kommunal bolig e.a., der f.eks. en psykiater går inn i en habiliteringsenhet i somatisk sykehus.

– Norsk helsetjenestes standpunktkarakter skal vi sette etter hvordan vi håndterer ansvaret for å gi helsetjenester og gode livsvilkår til de svakeste. De som trenger oss mest, sa Heidi Langaas. – Etter avviklingen av HVPU stilles det større krav til samarbeid enn tidligere.

Med reformen:

Styrket spesialisttjeneste!

Velfungerende profiterer på reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming. Men de svakeste gruppene kommer dårlig ut og har tildels tilbakegang, mener dr. psychol. *Willy-Tore Mørch*, som på SOR-konferanse på Hamar understreket behovet for en styrket 1. og 2. linjetjeneste.

ARBEIDSFORDELING MELLOM FORVALTNINGSNIVÅENE

Om velfungerende trolig vil videreutvikle seg som følge av reformen, er situasjonen for svakere grupper betydelig mer bekymringsfull. Når nitidige samhandlingsprosedyrer faller bort, er faren for passivisering uunngåelig. Sjefspsykologen ved V. Haugen Behandlingssenter støtter seg til undersøkelser om dette.

Behandlingsbehovet er stort. Det viser undersøkelser i både Hordaland og Oslo. Av 673 personer med psykisk utviklingshemming i Hordaland har 70,6% tilsynsbehov, 38,6% behandlingsbehov og hele 18,5% omfattende behandlingsbehov. Det dreier seg om avvikende atferd som omfatter alvorlig selvskading, alvorlig aggresjon, angst, fobier, depresjoner, hyperaktivitet, lært passivitet, selvstimulering, psykotiske forstyrrelser, tvangshandlinger, bulimi, anorexi, seksuelle avvik m.m.m.

Psykisk helsevern har til nå som kjent vært særdeles tilbakeholdne overfor mennesker med psykisk ut-

viklingshemming. Det er i høy grad behov for en arbeidsforeling med styrket 1. og 2. linjetjeneste.

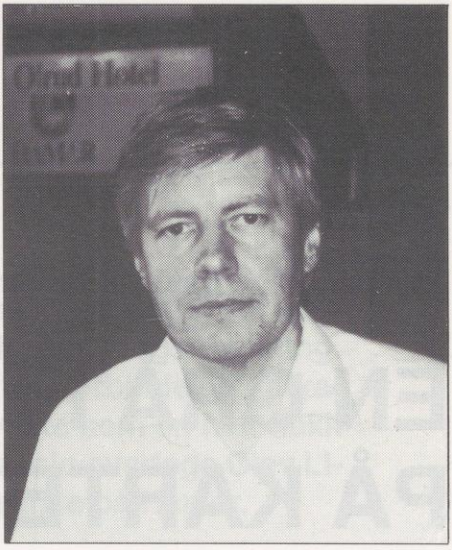
VANSKELIGE VURDERINGER OG HØYE KRAV

– Jo bedre kvalifisert kommunalomsorgen er, dessto bedre kan 2. linjetjenesten utnyttes, slo Willy-Tore Mørch fast. – Men det er ikke å vente at kommunene alene skal ha ansvar for mennesker med store bistandsbehov. Spesialisttjenesten må inkludere intensive behandlingsplasser, polikliniske tilbud, opplæring (videreutvikling av folk i nærmiljøet), ekstern veiledning og ikke minst forskning/utviklingsarbeid (som må foregå kontinuerlig, men til nå er sterkt forsømt). Folk med sammensatte problemer trenger habiliteringsteamets spisskompetanse som kan utrede psykologisk diagnostikk, fysioterapeutisk behandling, medisinske tjenester m.m.m.

– Rettssikkerhetsutvalgets innstilling legger også opp til en faglig praksis som krever nøyaktighet og seriøsitet i forhold til kompetanse, som hittil ikke har vært signalisert fra offentlig hold, la han til og er langt på vei enig i utvalgets resonnementer og konklusjoner, som ser at det vil kreve mye av primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten til å etterkomme kravene i lovverket hvis forslaget blir vedtatt.

KORTEST MULIG INNLEGGELSE

Habiliteringstjenesten i fylkene er

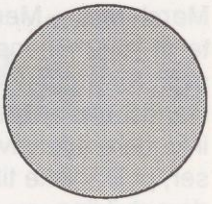
De svakeste kommer dårlig ut i forhold til reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming, mener dr. psychol. Willy-Tore Mørch.

ytterst varierende. Noen legger opp til en sterk spesialisttjeneste, mens andre har lavere nivå. Noen har økt profesjonene betraktelig og fått en faglig utvikling, men ikke alltid med "spesialister". Mange har ubesatte stillinger.

– Vi må motarbeide varig innleggelse, understreket psykologen. – Den største utfordringen blir å sikre at eventuell innleggelse blir kortest mulig. Det må være mulig å lage lengste varighet for oppholdet, med konkrete mål i regi av spesialist.

Psykiatrien og psykisk uviklingshemmede:

EN GRÅ FLEKK PÅ KARTET!

UKJENT LAND

Psykiaterens 1. møte med psykisk utviklingshemming skjedde på Hallsetheimen i 1985 og sier dessverre endel cm norsk psykiatri (og HVPU). Han var i utdanningsstilling – atså "nesten ferdig" psykiater – og nyansatt som tilsynspsykiater/konsulent ved sentralinstitusjonen. Han ble vel mottatt og vist rundt i "ukjent land". Deretter gikk han hjem og kikket i lærebøkene, men fant lite relevant stoff om denne mangfoldige gruppen som åpenbart hadde både atferdsproblemer og andre problemer.

Siden har han tatt sitt monn igjen: Linaker har flere vitenskapelige undersøkelser bak seg, nylig fikk han også midler fra SORs Forskningsfond for prosjektet "Aggressiv atferd blant psykisk utviklingshemmede – sammenheng med bakgrunnsvariabler, fysiske og psykiske handikap og sykdommer, og aktiviseringstiltak.

OVERSYKELIGHET

På Hallsetheimen utførte psykiateren en helseundersøkelse i -87, som omfattet 168 voksne beboere (16–65 år). Alle viste en oversykelighet i forhold til befolkningen forøvrig, med tilstander som krever kontinuerlig eller regelmessig behandlig (sykdom i muskel/skjelett, hud, urin- og kjønns-

– Psyiatrien kan trolig løse problemer for personer med lett psykisk utviklingshemming. Men forøvrig vil jeg i denne forbindelse karakterisere norsi psykiatri – ikke som en hvit flekk på kartet, men som en grå, slo overlege Olav Linaker fast på SOR-konferanse på Hamar.

organer, fordøyelsesorganer, luftveier, blod og benmarg, hormon- og immunapparatet, svulster, infeksjoner, hjerte/kar, sanseorganer).

Han så deretter på beboerne med psykiaterens blikk og fant at også få var friske på dette området (11%). Ca. 1/4 hadde alvorlige sinnslidelser (schizofreni, psykoser og personlighesavvik), over halvparten led av angst. Ca. 1/3 av de undersøkte viste skremmende avvik (angrep på andre, ting, selvskading).

Den neste undersøkelsen gjaldt forbruk av psykofarmaka. Hele 81% av beboerne brukte fast, daglig medikasjon, nær halvparten nevroleptika, som dempr hallusinasjoner, vrangforestillinger og uro ved alvorlig sinnslidelser, men kan også gi alvorlige bivirkninger (tretthet, forstyrrelser i kroppsbevegelsen). Psykofarmaka blir brukt for å dempe uønsket atferd, hevdet psykiateren i sin konklusjon og understreket stort behov for mer kunnskap om bruk av pskofarmaka overfor mennesker med psykiswk utviklingshemming.

GRÅ FLEKK PÅ KARTET

– Psykiatrien kan trolig løse problemer for personer ed lett psykisk uviklingshemming. Men forøverig vil jeg i denne forbindelse karakterisere

jeg i denne forbindelse karakterisere norsk psykiatri – ikke som en hvit flekk på kartet, men som en grå! slo Linaker fast.

Også sykehuspsykiatrien bygges ned til fordel for bo- og servicesenter. Den tar akuttproblemer, men henviser ellers til poliklinikker og private spesialister (mest i østlandsområdet). Psykiatrien har til nå ikke stilt opp i forbindelse med skader (senil demens f. eks.) og "kan ikke stort heller".

Somatisk helsetjeneste er preget av avansert teknologi, tidspress og faglige prioriteringer. Moderne sykehus er styrt av helsekøer, effektivitet og tempo, best egnet til å løse deloppgaver, ifølge psykiateren, som kom med følgende eksempel som illustrerer situasjonen:

En pasient med psykisk utviklingshemming ble innlagt på øre-nese-hals-avdelingen til en enkel operasjon. Så langt gikk alt greit. Men pasienten, som hadde endel atferdsavvik, rev opp såret gjentatte ganger, skapte problemer og endte med å bli lagt i narkose til såret var grodd.

HELHETSSPESIALISTTJENESTE

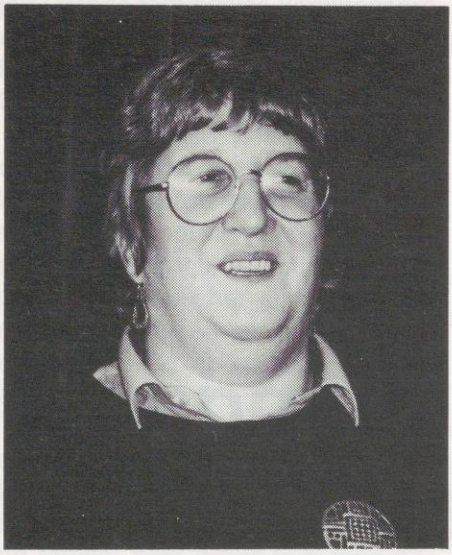
Om spesialisthelsetjenesten for psykisk utviklingshemmede greier å tilpasse den hjelpen som brukerne trenger, gjenstår å se. Om kommunene greier å samarbeide blir en nøkkelfaktor. Et åpent spørsmål blir også hvor mye de psykiatriske spesialistene kan bidra med i akuttsitasjoner og i forebygging. Å drive "helhetsspesialisttjeneste" må utvikles over tid. Økonomien setter grenser, men det er også en grense når det gjelder kunnskaper. Sammensetningen av profesjoner i habiliteringsteamene er forskjellige, og innholdet av tjenester i forhold til den. Men ulike modeller vurderes nå i Helsedirektoratet.

Brukerbetraktninger om spesialist-helsetjenesten

Brukerne har forventninger til at de nye habiliteringsteamene i fylkene utvikler den fagkompetanse som er nødvendig. Vi trenger fagfolk, ikke minst til de svakeste, sa foreldrerepresentant og nestleder i NFPU, *Grethe Rønvik* på SOR-konferanse på Hamar.

Selv har Rønvik en hjemmeboende datter på 12 år med multihandikap, med tilpassede skoletilbud og avlastning i såvel kommunal bolig som i privatfamilie. Hun har sittet i sentralstyret i NFPU siden Lossiusutvalgets innstilling kom på bordet og har nå forventninger til reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming.

Som bruker har hun forventninger til at habiliteringsteamene skal drive diagnostisering, behandling, habilitering og rehabilitering. Tilbudet skal passe for alle grupper, men både spesialisstteam og sykehus må til-

– Som bruker venter vi nødvendig fagkompetanse i habiliteringsteamene, sierr nest leder i NFPU, Grethe Rønvik.

passe seg psykisk utviklingshemmede.

KREVER STØRRE ENGASJEMENT I FYLKENE

Som bruker er det trasig å se at ikke alle fylker lager planer, at stillinger ikke blir besatt. NFPU ser med bekymring på disponering av bevilgningene til spesialisttjenessten i fylkene i forbindelse med nedbygging av HVPU, i 1. omgang 170 millioner ikke øremerkede kroner, som f. eks. i ett fylke gikk til ny telefonsentral på sykehuset. En ny bevilgning på 100 mill. kroner ifjor er ikke brukt fullt ut. Neste år skulle bevilgningene dobles, men får fylkene disse pengene når de ikke har brukt dem de allerede har fått?

Rønvik håper verden ser annerledes ut om et par år. At fylkesplaner foreligger både for barn og ikke minst for voksne. At *alle* får hjelp av habiliteringsteamene, ikke bare ressurssterke foreldre. Mange har enorme problemer, men mangler evne til å nå fram.

BEDRE KOORDINERING

– Vi har et håp om at det dannes ansvarsgrupper i kommunene, sa Rønvik. – Dette er en fordel for kommuner såvel som for brukere med sammensatte problemer. Å møte alle på ett brett! Så kan problemene løses der eller eventuelt meldes "oppover". Mange foreldre gjør atskillige ekspedisjoner til sykehusets ulike avdelinger. Ting er ikke koordinert!

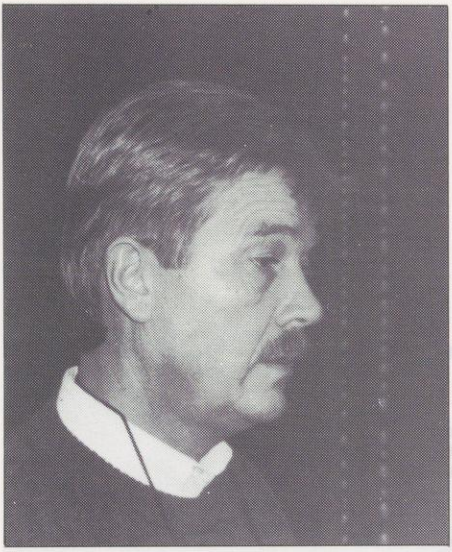
Det drives forskning i forbindelse med reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming bl.a. om 2.linjetjeneesten er brukelig. Målet må være at fylket bistår kommunene. Det er viktig at tjenesten passer for alle.

PP-tjenesten/reformen:

Hva gjør PP-tjenesten overfor voksne med psykisk utviklingshemming?

Ikke bare barn, men ca. 4000 voksne med psykisk utviklingshemming skal ha tilpassede opplæringstilbud i sine hjemkommuner. PP-tjenesten står overfor formidable utfordringer og krevende arbeidsoppgaver som går langt utover det skoleverket kan, slo leder av PP-kontoret i Stavanger, *Ragnar Gees Solheim*, fast på SOR-konferanse på Hamar.

PP-tjenesten er skoleverkets sakkyndige og tiltenkt omfattende arbeidsoppgaver. Den skal ha kompetanse til å sikre at barn/unge/voksne med hjelpebehov får utviklingsmuligheter, den skal kartlegge, veilede, viderehenvise og ikke minst legge vekt på forebyggende tiltak. På landsba-

PP-tjenesten kommer dårlig ut overfor voksne med psykisk utviklingshemming, slår Ragnar Gees Solheim fast.

sis finnes 300 PP-kontorer med ca. 1200 fagpersoner (3/4 i hel stilling). 35% av kontorene har under tre ansatte, 20% har 1–2 ansatte og 11% bare en ansatt. 2/3 av personalet er psykologer,41% har spesialpedagogisk bakgrunn og 16% er sosionomer. Det er mange ubesatte stillinger rundtomkring, og flertallet av PP-kontorene er dårligere bemannet enn normen sier. Mens den veiledende normen sier én fagstilling pr. 900 elever, er dagens situasjon for mange 1:1100,

Et annet forhold som og så er uheldig i forhold til forventet hjelp: forskriftene for PP-tjenesten inneholder noen "skal"-ting, litt flere "bør"-ting og ganske mange "kan"-ting. Dette fører lett til ulike tilbud.

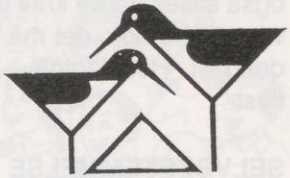
For elever med særskilte behov går veien via PP-tjenesten. Men det er skoledirektøren i hvert fylke som har ansvaret for å utarbeide skoleplaner/samarbeidsplaner i førskole, grunnskole og videregående skole.

DEN STORE UTFORDRINGEN

– Med reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming har skoleverket fått ansvar for 5000 elever fra institusjonsskolene i HVPU: 300 elever i videregående skole, 240 elever i grunnskolen og ikke minst ca. 4000 voksne som skal ha opplæring. Dette blir den virkelig store utfordringen, slo Solheim fast. – Her kommer PP-tjenesten dårlig ut med liten kompetanse og ingen bemanning på denne gruppen. Elevgrupper trenger tilbud som avviker svært fra det skoleverket vanligvis beskjeftiger seg med og går langt ut over det skoleverket kan.

PP-tjenesten står overfor store utfordringer. Enkelte er kommet igang, andre har ennå ikke begynt. Selv der hvor samarbeidet er skikkelig planlagt, ser det ut til at arbeidsoppgavene er såpass fasttømret og prestisjen såpass stor at opplegg skjærer seg. Jeg har ennå tilgode å høre: "dette har vi fått til".

– Kanskje bør vi ha vernepleiere med i PP-tjenesten? undrer Solheim. – De er vant til å tenke helhet.

Nordisk NFPU:

Skritt på veien til selvstendig liv

Også mennesker med psykisk utviklingshemming må få mulighet til et selvstendig liv som menneske blant mennesker. Men et nærsamfunn for alle forutsetter et helt annet engasjement og en helt annen ansvarlighet hos den enkelte borger. Ikke minst frivillige organisasjoner kan bidra med differensierte tilbud i form av nettverksarbeid, selvhjelpsgrupper og forsøk på selvbærende enheter, sa Jørn Husted bl.a. i sin oppsummeringstale på nordisk kongress NFPU på Færøyene.*

SITT EGET LIV

Velferdsmodellen fra 50-årene holder ikke. Altfor lenge har psykisk utviklingshemmede blitt "stengt ute og stengt inne" uten å være med. Nå snakker vi om normalisering. Men normalisering er også bare et skritt på veien. Et middel, men ikke et mål. Man kan leve et normalisert liv uten å leve sitt eget liv. Et normalisert liv kan bli en karikatur av det normale livet. Det er ikke nok med bolig etc., det må

* *Manus utlånt av PU-bladet*

også stilles andre krav til kvalitet. Lover er ikke nok, det må holdningsendring til. Hos fagfolk – og hos folk flest.

SELVBESTEMMELSE

"Vi skal selv avgjøre hvor selvstendige og flinke vi skal bli. Men det skal ikke skje på personalmøter", sa en representant for brukerne på kongressen.

– Hvorfor er det så viktig for mennesker å velge selv? Får det enkelte menneske livsrom i form av handlemuligheter, handlekraft og kontroll over vesentlige sider av tilværelsen, kan det realisere seg selv som menneske, definere seg som et bestemt menneske, en personlighet som selv kan gi livet retning og innhold, skape mening og sammenheng, oppleve identitet og verd og ha vilje til å ta ansvar for sitt liv, sa Husted.

– Ingen kan leve andres liv. Likevel finnes det i Skandinavia sannsynligvis hundretusener av mennesker som er utsatt for hel eller delvis overtakelse av sine liv ved andre.

TOLERANSE

"Solidaritet" var uten konkurranse det mest brukte ordet på konferansen. Av politikere og fagfolk. Brukerne ber om *toleranse.*

Skandinaver kan med en viss rett gjøre krav på å være blant de mest solidariske i verden. Til gjengjeld kan vi kritiseres for å være svært intolerante. Solidaritet kan lett bli upersonlig og vanemessig. Men kravet om *toleranse* melder seg med full styrke i et nærsamfunns dagligliv, der psykisk utviklingshemmede ikke bare skal være med, men spille en rolle.

FRIVILLIGE ORGANISASJONER EN VIKTIG MEDSPILLER

Skal nærsamfunnet ha en mening, må vi lokke frem et helt annet engasjement og en helt annen ansvarlighet hos den enkelte borger. Et bredt engasjement hos helt alminnelige mennesker er det beste vern, understreket Husted. På konferansen ble det bl.a. gitt eksempler på vellykkede tiltak av frivillige organisasjoner, som ofte kan gi mer differensierte tilbud enn offentlige myndigheter: nettverksarbeid, selvhjelpsgrupper og forsøk på selvbærende enheter (klubber f.eks.), samlet under overskriften "Mer samfunn, mindre etat".

HVORDAN HJELPE?

Hvordan skape uavhengighet midt i all avhengigheten? Hvordan hjelpe så vi etterkommer brukerønsket om større selvstendighet?

Hjelpen må i større grad bli kompenserende istedenfor beskyttende/administrerende. Med en individuelt tilpasset og kompenserende hjelp kan mange få en livssituasjon som gjør dem til herre over eget liv i vanlig forstand. Men opppgaven er ikke å eliminiere funksjonshemmingen, men heller oppveie den ved å legge betingelsene til rette for den enkelte. Kongressen hadde mange stikkord i denne forbindelse: nye serviceformer, kontaktpersoner, nye former for personalutdanning, nettverksarbeid m.m. Men det kreves stor og målrettet innsats.

KULTUR FOR ALLE

Et høyst lesbart hefte om kultur og fritidstiltak for mennesker med psykisk utviklingshemming er kommet istand i samarbeid mellom Barne- og Familiedepartementet, Kulturdepartementet og Sosialdepartementet. Retten til kultur gjelder for alle, blir det understreket, og denne retten innebærer selv å kunne skape eller ta del i ulike interesser. Heftet tar for seg fylkeskommunens rolle i denne sammenhengen, eksempel på interkommunalt samarbeid, kommunens og ikke minst frivillige organisasjoners rolle.

I kulturliv og fritid ligger det muligheter for integrering: i speider'n, i barnekor, i idrett, i fritidsklubb, MC-klubb, svømmehall, kurs i voksenopplæringsregi m.m.

Heftet inneholder også informasjon om fritidsassistent-støttekontaktordningen, nyttig for brukere og ikke minst for kontaktpersoner som føler ansvar.

Heftet er gratis og kan bestilles gjennom Statens Trykksaksentral, postboks 8169 Dep., 0034 Oslo (dette gjelder større antall, private får heftet gjennom kommunale etater)

Barn som Christian"

Boka handler om barn med svært sammensatte læreproblemer og med svære skader som setter motorikken ut av kontroll. Kan de bevege deler av kroppen, er bevegelsen kanskje ikke viljestyrt, men ufunksjonell og tilfeldig. Syn og hørsel funksjonerer ikke på vanlig måte, som oftest er barna diagnostert som ikke hørende eller seende. Vi vet ikke om eller hvordan lukt og berøring oppfattes, heller ikke om kroppen oppfatter at den plasseres i ulike stillinger. De er sterkt psykisk utviklingshemmet.

Turid Horgen er spesialpedagog ved N. Aasen skole, og boka, som er støttet av Grunnskolerådet, er vokst fram gjennom erfaringer og diskusjoner i et skole- og institusjonsmiljø.

Først og fremst blir vi kjent med Christian, som forfatteren har fulgt gjennom tre og et halvt år. Christian som hadde et særdeles lite repertoar, som kunne snu hodet fra side til side, som kunne smile og gråte og hyle fortvilet og sint. Hver gang han ble glad eller lei seg, sendte et spastisk strekkmønster den tynne kroppen bakover i bue. Han svelget mat med besvær, men for å få nok, fikk han også næring gjennom sonde.

Hva kan Christian lære? Hva trenger han å lære? Forfatteren har konkrete treningsmål for kommunikasjon med omgivelsene, for økte muligheter til å forholde seg til omverdenen og til å gi erfaringer til kroppen og sansene.

Innsatsen er formidabel og representerer første trinn eller en start. Den omfatter hjelp til så å si alt: hjelp til å kjenne igjen omgivelsene, hjelp til å bevege kroppen, hjelp til å gjøre noe aktivt bl.a. gjennom strukturert ukeprogram med ridetimer, vannopplevelse, fysioterapi til musikk m.m.m.

Christian har fått bedre livskvalitet, han har fått bedre kontroll over hodet og kan av og til snu kroppen. Christian, som var ulykkelig og ukontrollert, er blitt en glad gutt.

- For Christian og de andre elevene representerer det vi gjør noe helt annet enn trinn i en utvikling, slår forfatteren fast. - Dette er livet deres. Før lå de stille i en seng. Livet er blitt annerledes og mye bedre.

Turid Horgen:
"Barn som Christian"
Kommunikasjon når barn har svært store og sammensatte lærevansker
Universitetsforlaget

Hjelpemiddelsentralen
i Rogaland
P.b. 439, 4001 STAVANGER

A/S Evenes Kraftforsyning
8533 BOGEN I OFOTEN

Sunndal Byggsenter
6600 SUNNDALSØRA

UNI STOREBRAND
P.b. 1380 Vika, 0114 OSLO 1
Tlf.: 02-31 10 20

Haugen og Gjengedal
6880 Stryn
Tlf.: 057-71 282

Hjelpemiddelsentralen
i Nordland
P.b. 459, 8001 BODØ

Valdres Møbler as Avd. Leira
2920 LEIRA, Tlf.: 063 - 62 400

Hegren Apotek
P.b. 553
4301 SANDNES

Halvorsen & Larsen
P.b. 153 Kaldbakken
0903 OSLO 9

K. Hansen
OPTIK A/S TOLLBUGT. 10 TLF. 081 - 22 204
BOKS 353 - 8001 BODØ • TLF. BUTIKK 081 - 22 204 - FAX NR. 081 - 28 383

Elverum Dental
P.b. 302
2400 ELVERUM

steni NORDEN A.S
P.b. 354, 3201 SANDEFJORD

BERG-HANSEN REISEBUREAU

Berg-Hansen Reisebyrå Kristiansand A/S
P.b. 2214 Posebyen, 4602 Kristiansand
Tlf.: 042-20 555

IGP AS
RÅDGIVENDE INGENIØRER
Elektroinst. i boliger i forb. med HVPU-reformen
P.b. 3663 Gamlebyen, 0135 Oslo 1, tlf. 02/17 68 10

Johs. Storm & Co. A/S
Njårdangt. 21
7300 ORKANGER

Åsane Optikk A/S
P.b. 123
5095 ULSETH

KLÆBU RUTEN
• RUTEKJØRING
• TILBRINGERTJENESTE TRONDHEIM - VÆRNES
• GODSKJØRING
Tempevn. 19, P.b. 6503, 7002 Trondheim
Tlf. 07/50 16 10 - Fax 07/93 60 37

Storekvina Samvirkelag
4470 STOREKVINA

Brødr. Johnsen A/S
P.b. 134
1400 SKI

Tandberg Televisjon Tlf. 041-22 880 4801 ARENDAL	**Tine Elverk** 4341 BRYNE
Bodø Industri A/S Postboks 643 8001 BODØ	**PERMEA** **Maritime Protection** P.b. 100 Vågsbygd, 4602 Kristiansand S Tlf.: 02-42 12 455. Fax: 02-42 11 113
Hjelpemiddelsentralen Sogn og Fjordane 6800 FØRDE	**Joros Marin** P.b. 9065 4085 HUNDVÅG
 Trafikanten Jernbanetorget 1, 0154 OSLO 1	**Frøya Kommune** 7260 SISTRANDA
KÅFJORD KOMMUNE *Helse- og Sosialetaten* 9070 Olderdalen	**STRANDBERG STENINDUSTRI** Skansen 2 - Tangen - 4610 Kristiansand S Telefon (042) 23382
RØYKEN KOMMUNE HELSE- OG SOSIALETATEN 3440 Røyken	**TROMSØ KOMMUNE** HELSE- OG SOSIALETATEN 9001 Tromsø
 WARNER MUSIC NORWAY	**Agderposten** P.b. 8, 4801 ARENDAL Tlf.: 041-27 000
ÅFJORD KOMMUNE *Helse- og Sosialetaten* 7170 Åfjord	 REBUS A'S REGNSKAPSBYRÅ Kaigt. 2, 3100 Tønsberg
PORSANGER KOMMUNE HELSE- OG SOSIALETATEN 9700 Lakselv	**Tjeldsund Kommune** 9444 HOL I TJELDSUND
Skipspost A/S Postboks 63 1330 OSLO LUFTHAVN	**Evenes Kommune** Helse- og Sosialetaten 8534 LILAND

Hagenis Maskinstasjon
6815 BYGSTAD
Tlf.: 05-71 71 57

Skiltknutsen
Postboks 201 - 5870 ØVRE ÅRDAL
Tlf.: 05-66 30 63

Bergene Holt Trelast A/S
4875 SELÅSVATN

Raufoss A/S
Postboks 2 2831 RAUFOSS

Lindås Fysikalske Institutt
5150 Lindås
Tlf. 05-36 03 33

Thorleif Wraalsen Båtbyggeri
4890 GRIMSTAD

THHS
TH. HELLESØY SKIPSBYGGERI A/S
5474 Løfallstrand

Latimar Metallkjemi A/S
Postboks 124
2010 STRØMMEN

Tenvik A/S
Postboks 845 Sentrum, 0104 OSLO 1
Tlf.: 02-33 04 40

Eikeli Trebåtbyggeri 60 års erfaring.
4870 FEVIK. Tlf.: 041-47 083. Mob. 094-84 896

Rådg. ingeniører, Bygg - VVS - Elektro
FORTIFIKASJON AS
P.b. 4363 Torshov, 0402 Oslo 4
Tlf. 02 - 37 61 85, Fax 02 - 35 10 42

Nor Entreprenør A/S
Maridalsvn. 139
0461 OSLO 4

GRUE KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN
2260 Kirkenær

Sakshaug A/S
Zebra
770 STEINKJER. Tlf.: 077-63 900

Aker Elementbygg
Postboks 627
1601 FREDRIKSTAD

Erik Haugen
Brobekkvn. 102A
0583 OSLO 5

Optik A/S
Postboks 353
8000 BODØ

Stavern Rørleggerbedrift A/S
Storgt. 50, 3290 STAVERN
Tlf.: 034-97 062

A/S Nymo Verksted
Postboks 113
4891 GRIMSTAD

Rana Kommune
Helse- og sosialetaten
8600 MO I RANA

Borge Staude Gartneri
5610 ØYSTESE
Tlf.: 05-55 581

Meldal Kommune
Helse- og sosialetaten
7390 MELDAL

Optikere SJØHAUG og SANDE
Tlf. 07/53 28 30
Ths. Angellsgt. 22
7000 Trondheim

Joretts Materiell
Ramstadsletta 46,
1310 BLOMMENHOLM

Snertingdal Auto A/S
2826 SNERTINGDAL

Veidekke ASFALT
Postboks 104
1361 Billingstad

Sortland Reisebyrå
(088)22400

Hobbelstad & Rønning A.s
Murmestere - Entreprenører - Bygningsart.
3300 HOKKSUND. Tlf.: 03-75 30 44

Rørlegger Georg Bjørnstad
Storgt. 67
2200 KONGSVINGER

Lavangen Kommune
9465 TENNEVOLD

Johs. Rasmussen
Tlf. 04-46 13 00

NORE OG UVDAL KOMMUNE

Ulstein Betongindustri A/S
6072 HADDAL

Oslo Entreprenør
Alfasetvn. 20
0614 OSLO 6

Brødrene Ek A/S
Nedre Prinsdalsvei 87
1205 OSLO 12

Alfa-Laval Industri A/S
P.b. 7553 Skillebekk
0205 OSLO 2

Moland Kommune
4810 Eydehavn

Trondheim Kommune
Avd. for Helsevern og Sosial Omsorg
Prinsensgt. 61, 7000 Trondheim

Agra Industrier A/S
P.b. 4644 Sofienberg
0506 OSLO 5

Narvik Dampbakeri
8501 NARVIK
Tlf.: 082-42 265

Pan Kurs- og konferansesenter
Sognsvn. 218, 0864 Oslo 8, tlf. 02/23 76 40

Vestnes Kommune
Helse- og Sosialetaten
6390 VESTNES

HALSA KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN

NARVIK KOMMUNE
HELSE- OG SOSIALETATEN
8500 Narvik

Malerfirma Henrik Smalberget
Mobekk, 2435 BRASKEREIDFOSS
Tlf.: 064-23 444

Hadeland Oselund Grunnmur
Furuvn. 7
4330 ÅLGÅRD

A/S Ny Form Souvenir
Postboks 73
2501 TYNSET

ANDERS WILHELMSEN & CO.
SHIPOWNERS & OPERATORS
P.b. 452
0104 OSLO 1

ÅRDAL KOMMUNE
5875 Årdalstangen

Norddal Kommune
Helse- og sosialetaten
6210 Saldal

F.E. Dahl & Co.
Postboks 665 Tangen
3002 DRAMMEN

Transport Management A/s
Postb. 123 S., 0102 Oslo 1

Bø Kommune
8475 STRAUMSJØEN

THORN
Thorn EMI Utleie A/S
P.b. 40 Bryn, 0611 OSLO 6

ABB
EB Terminaler AS
Caspersens vei
4950 RISØR
Tlf. 041 . 51 144

Audnedal Kommune
Helse- og sosialetaten
4525 KONSMO

Mosvik Kommune
Helse- og sosialetaten
7690 MOSVIK

Grøtrud Byggeservice A/S
3370 VIKERSUND
Tlf.: 03-78 24 00

Olav Aflem
6870 OLDEN

A/S Eiendomsforvaltning
5010 BERGEN
Tlf.: 05-23 15 20

SAS
Alta Hotell
Tlf.: 084-35 000. 9501 ALTA

ESBENSEN
Vadsø
Tlf. 085 - 51 201

GJERDE KONTORMILJØ
Tlf. 53 242
9800 VADSØ

SHELLSENTRET A.S
9700 LAKSELV
Tlf.: (084) 61 974

Cubus
Altavn. 282
9500 ALTA

BM BYGGMAKKER
Norges største byggevarekjede

Vingreiser

Sogningen/Sogn Avis
5842 LEIKANGER

DYNO INDUSTRIER AS
Sivile Sprengstoffer Norge
DYNO
Verpen, 3475 SÆTRE
Telefon *(03) 84 12 00
Telefax (02) 31 71 83

ROGNAN HOTELL
Tlf.(081) 90011 · 8250 Rognan

Helgeroa Spekevarer A/S
3265 Helgeroa
Tlf. 034-88 046

Jonas Eriksen A/S
6500 KRISTIANSUND
Tlf.: 073-74 411

Charles Birkely - Bakeri
9050 Storsteinnes
Telefon (089) 20040

Petter Saxi A/S
AUTORISERT INSTALLATØR
Tlf. 52 001 Vadsø

EKVIPERINGEN
VADSØ
MEDLEM I MØTEKJEDEN KVALITEX

MSO
Music Service Oslo A/S
P.b. 4353 Torshov
0473 OSLO 4

Thorvald Svenneby
Sag & Høvleri
1820 SPYDEBERG

Kommunal Rapport
Kommunenes Hus, Haakon VII's gate 9
Postboks 1940 Vika, 0125 Oslo
Tlf. (02) 94 77 00 - Telefax (02) 83 23 72

NOR Entreprenør AS
Telefon: (02) 38 41 60
Telefax: (02) 38 11 06
Maridalsvn. 139
0461 OSLO 4

Neste gang du har behov for hotell i Alta
Frokosthotellet a.s.
Tlf. 084 - 36 211 – 9501 Alta

Rica Hotel Hammerfest
Sørøygt. 15 — Postboks 151
9601 Hammerfest
Telefon: (084) 11333 — Telex: 75814 RIHA

Brødr. Sørensen Mek. Verksted A/S
3960 STATHELLE

Vestfjord Turist Hotel
Rådhusvn. 11, 8550 LØDINGEN
Tlf.: 082-31 005/31 007. Fax: 082-32 070

Løkvoll Motell og Auto-senter A/S
9074 SAMUELSBERG. Tlf.: 089-16 100
Statoilservice
Manndalen

Kifa-møbler
Inneh. Kirsten Kjeldsø Fastvold
8550 Lødingen - Tlf. 082/31 257

Brødr. Øyo A/S
3580 GEILO

Nymark A/S
6100 VOLDA
Tlf.: 070-76 019

Alfarheim * Libris
Elvarheimgt. 10c,
Postboks 42
2401 Elverum
Telefon (064) 12 288
Telefax (064) 12 703
Libris

COMFORT HOTEL
Comfort
STRØMSØ TORG 7B, 3044 DRAMMEN
TELEFON: 03-83 98 00. FAX: 03-83 98 33

Gjøvik Elverk
2800 GJØVIK

Sotra Contracting A/S
5363 ÅGOTNES

STOR BERGEN
BOLIGBYGGELAG
Johan Berentsv. 4, 5031 LAKSEVÅG

BRØDRENE EIK
ALT I MALING OG GULVBELEGG
Tlf. 7202 - Elvebakken
Alta

Eid Energiverk
6770 NORDFJORDEID

Rexroth A/S
Berghagen 1
1408 VEVELSTAD

KVÆNANGSFJELL GILDETUN
MOUNTAIN – MOTELL
9092 SØRSTRAUMEN. Tlf.: 083-69 958

Snåsa Hotell
KURS/KONFERANSER - VANDRERHJEM - NAF***
Telefon: 077-51057 - Telefax: 077-51615 7760 Snåsa

Fag Elektro
2080 EIDSVOLL
Tlf.: 06-90 42 77

GJENSIDIGE
Vestoppland
P.b. 120, 2801 GJØVIK. Tlf.: 061-74 568

TANA TURISTHOTELL AS
RESTAURANT HOTELL · CAMPING
Postboks 110, 9845 TANA
Tlf. 085 - 28 198, Fax 085 - 28 005

Sandefjord Klinisk Kjemisk Laboratorium
Bjergt. 44, 3200 SANDEFJORD

G. Eidsvaag
Ravnsøygt. 10
6500 KRISTIANSUND

Bohus HENRIKSEN
ALTA NYE SENTRUM Tlf. 084-34122
HAMMERFEST Tlf. 084-11644/11160
KIRKENES Tlf. 085-92399

Lai Berg Holding A/S
Munkedamsvn. 67
0270 OSLO 2

Ambulansen i Rauma
6320 ISFJORDEN
Tlf.: 072-25 319

CENTRAL HOTEL
CENTRAL HOTEL A.S
N-9700 Lakselv, Norge
Tel. (084) 61377
Fax. (084) 61395

UNITOR
Unitor Ships Service

Nesstun Catering A/S
P.b. 103
5061 KOKSTAD

Vestby Energiverk
1540 VESTBY

AS Lundi
3740 Lunde – Norway
PRODUKSJON
AV
TELYS

SAS
Vadsø Hotell
Telefon 51 681
Postboks 70 – 9800 Vadsø

Firda Billag
P.b. 204, 6801 FØRDE

BK Grafiske A/S
Hindervn. 4
3200 SANDEFJORD

Lakselv Hotell
Postboks 84
9701 LAKSELV
Tlf.: 084-61 066

Sunnhordland Kraftlag
P.b. 25
5401 STORD

Total Norge
P.b. 1361 Vika
0113 OSLO 1

RICA HOTELLENE
Rica Hell Hotell
7570 Hell Tlf. (07) 82 78 11
RICA-HOTELLENE
I SENTRUM
- NORGE RUNDT

Florø Apotek
Markegt. 11
6900 FLORØ

Norsk Hjelpepleierforbund
P.b. 151 Bryn
0611 OSLO 6

Viking Miljøtjeneste A/S Glads vei 3 0492 OSLO 4	**Tannlege Harald Jørgensen** 8401 SORTLAND
 Halden Kommune ***Sosialkontoret*** *1750 HALDEN*	**A/S Konsernbygg** P.b. 5338 Majorstua 0304 OSLO 3
Furulund Kro 3160 STOKKE Tlf.: 033-38 637	**Berglind Radio-TV** Måltrostvn. 20, 3100 TØNSBERG Tlf.: 033-20 042
Lofoten Fellesbakeri 8300 SVOLVÆR	 SELJE KOMMUNE 6740 SELJE
Arnes Glass Kjeppestadvn. 6 1400 SKI	**Habo Halden Boligbyggelag** Åsgårdsgt. 16, 1750 HALDEN
Whirlpool P.b. 173, 0612 Oslo 6	**Regnskapsdata A/S** Bragerhagen 31 3012 DRAMMEN
Arvid Bergvall A/S Postboks 1623 Vika 0119 OSLO 1	**VOLVO** VOLVO NORGE A/S 1411 Kolbotn. Tlf.: 02-81 85 00
Diamant Boart Strata Bit A/S Strandgt. 11 4300 SANDES	**Kviteseid Betong** 3850 KVITESEID Tlf.: 036-53 425
 Ringerike kommune Helse- og sosialsektoren	**Alf Smith Lotteritjeneste** Hurumvn. 39, 3474 ÅROS Tlf.: 02-85 83 82
Strikkolf A/S Hegdehaugsvn. 30 0352 OSLO 3	 **Sunndalsøra Samvirkelag** Sunndalsøra

Grense Varehuset/Levis
Svinesund
1760 BERG

Optiker Karl Larsen
Telegt. 17
3670 NOTODDEN

VERTSHUSET VEIVISEREN
9820 VARANGERBOTN Tlf.: 58 099

Reko A/S
Postboks 524
7701 STEINKJER

Meløy Gjenvinning
8146 REIPÅ

HEGGELUND KAFÉ & PUB
Telefon (089) 38 321
9234 ØVERBYGD

Denina A/S
Turistvn. 50
7039 TRONDHEIM

Brattlands Forretning A/S
3890 YTRE VINJE

BJØRNAR NORBYE
bakeri & konditori
Meieriveien 1 - 9086 SØRKJOSEN

Forum Touche
P.b. 5945 Hegdehaugen, 0308 Oslo 3
Tlf.: 02-46 47 70

Seanor A/S
Fabrikkgt. 5
5037 SOLHEIMSVIK

Vårheim Jern & Motor AS
Tlf.: (089) 38 123/38 375 - Mobiltlf. (080) 00 623
STATOIL *Statoil Service Øverbygd*
Postboks 93 9234 Øverbygd

SJØVEGAN HOTELL
Sagfjorden
9350 SJØVEGAN
Tlf.: 089-71 204

SKUMPLAST FABRIKKEN
2380 BRUMUNDDAL

Anders Utkilens Rederi A/S
5010 Bergen

Mobil
Buktamo
Service A/S
Tlf.: 089-31599
9220 MOEN
Døgnåpent.

Tannlege Astrid Aksdal
3580 GEILO

Haugerød & Nilsen AS
3700 SKIEN
Tlf. 03 - 52 55 40

Disen Vaskeri
St. Jørgens vei 39, 0662 Oslo 6 - Tlf. 02/65 62 02

MNTF
JON-REIDAR EIKÅS
TANNLEGE
BOKS 171 – 6771 NORDFJORDEID
TLF. (057) 60 671

REPRESENTANTSKAPS-
MØTE

HELSE-
DIREKTORATET

STYRET

AD HOC UTVALG

SEKRETARIAT
SEKRETÆR
REGNSKAPS-
FØRER

ARBEIDS-
UTVALG

KURS- OG INFORMASJONS-
UTVALGET (KIU)

FORSKNINGSFONDENE
STYRET

TIDSSKRIFTET
RAPPORT

MEDLEMMER AV SAMORDNINGSRÅDET:

ORGANISASJONER:

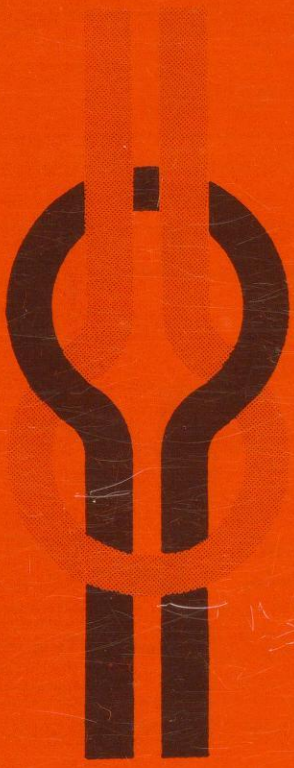
Nasjonalforeningen for Folkehelsen - Norges Bondekvinnelag - Norges Husmorforbund - Norges Røde Kors - Norske Kvinners Sanitetsforening - Norsk Lærerlag - Redd Barna - Norsk Sykepleierforbund - Norsk Hjelpepleierforbund - N.Norges Diakonistiftelse - Lillebo Diakonistiftelse - Norsk Ergoterapeut Forbund - Landsbystiftelsen i Norge - Ledere ved skoler for p.u. (LSPU) - Senter for Mental Retardasjon (RH).

FYLKESKOMITEER/STØTTELAG/FORELDRELAG/FORVALTNINGS-ORGANISASJONER

1061
UNIVERSITETSBIBL. I OSLO
AVISKONTORET
DRAMMENSVN. 42
0255 OSLO 2

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET –
Råd for samordning av humanitært og yrkesmessig arbeid for psykisk utviklingshemmede

Returadresse:
RAPPORT
Postboks 98, 3570 ÅL

Holmestrand Handelstrykkeri A/S